


İNGİLİZ DOĞU HİNDİSTAN ŞİRKETİNİN MYSORE KRALLIĞI VE MARATHA KONFEDERASYONU İLE MÜCADELESİ¹

*THE STRUGGLE OF THE BRITISH EAST INDIA COMPANY WITH THE MYSORE
KINGDOM AND MARATHA CONFEDERATION*

Hüseyin GÜNARSLAN² 
Windsor Üniversitesi, Ontario-Kanada

Makale İşlem Bilgileri

Gönderilme: 21 May 2019
Kabul: 09 Ekim 2019

ÖZ

Altının bir varlık olarak koruma (hedge) enstrümanı olup olmadığı yatırımcılar Dünya tarihinde ilk defa bir devlet özel bir teşebbüsü ile bir başka devleti kontrolü altına almış ve yönetmiştir. Bu özel işletme İngiliz Doğu Hindistan Şirkettir. İngilizler bu sayede doğunun zenginliklerini ülkelerine taşımışlardır. Şirketin ilk olarak Bengal'i ele geçirmesi ile ticaretle elde edilen gelirin yanı sıra Hindistan'da yönetici konumuna gelinebileceği anlaşılmıştır. Ülkedeki Fransızların varlığından dolayı Hintlilerin kendisine karşı ittifak etmesinden korkan İngilizler Hindistan'la ticareti devam ettirebilmek için ülkeyi işgal etmeleri gerektiğini anlamışlardır. Bu amaçla ilk önce Fransızlar tarafından desteklenen Mysore krallığı daha sonra ise Maratha Konfederasyonu kontrol altına alınmıştır. Bu çalışmanın konusu da İngiliz Doğu Hindistan Şirketinin Mysore ve Maratha'ya karşı vermiş olduğu mücadelelerdir. Şirketin bu iki önemli tehdidi nasıl ortadan kaldırdığının araştırılması gerekmektedir. Böylece Hindistan'da egemen güç olan İngilizlerin ülkeyi nasıl ele geçirdikleri de daha iyi anlaşılabilir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Doğu Hindistan Şirketi, Hindistan, Mysore Krallığı, Maratha Konfederasyonu

Article History

Received 21 May 2019
Accepted 09 Oct. 2019

ABSTRACT

For the first time in the history of the world, a state has taken over and managed another state with a private enterprise. This private business called British East India Company. In this way, the British have brought the richness of the east to their country. It was understood that the company could become a manager in India after the trade revenues in Bengal. Because of the French presence in the country, the British feared that the Indians would be allied against them, they also realized that they had to occupy the country in order to continue trade with India. For this purpose, supported by the French, first the kingdom of Mysore, then the Maratha Confederation were taken under control. The subject of this study is the struggle of British East India Company against Mysore and Maratha. It is necessary to investigate how the company abolished these two major threats. Thus, it can be better understood how the British, the sovereign power in India, captured the country.

Keywords: Britain, East India Company, India, Kingdom of Mysore, Maratha Confederation

¹ **Makale Künyesi:** Günarslan, H. (2019). İngiliz Doğu Hindistan Şirketinin Mysore Krallığı Ve Maratha Konfederasyonu İle Mücadelesi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt, 3, Sayı 2; ss: 1-17.

² Sorumlu Yazar, Windsor Üniversitesi, Ontario-Kanada, e-mail: gunarsl@uwindsor.ca.

GİRİŞ

İngilizler Hindistan coğrafyasında Doğu Hindistan şirketi ile etkinlik göstermeye başlamıştı. 1498 yılında Güney Afrika üzerinden Hindistan'a ulaşan yeni deniz yolunun keşfi ile birlikte birçok batılı ülke doğunun ticari zenginliklerini batıya taşımaya başlamıştı. İngilizler'de bu kazançlı ticaretten pay elde etmenin peşindeydi. Londralı iş adamları bir araya gelerek Doğu Hindistan şirketini kurdu ve kraliyetten alınan izinle ticarete başladı. Baharat başta olmak üzere doğunun batıda değere dönüştürülebilecek tüm zenginlikleri gemilerle taşınmaya başlanmıştı. Doğu Hindistan şirketi anlaştığı Hintli yetkililerle bu ülkede ticaret merkezleri kurdu. Büyük Hint coğrafyasından toplanan ürünler ve ham maddeler ilk olarak bu ticari yerleşkelere getirildi. Daha sonra gemilere yüklenen ürünler İngiltere'ye gönderilmekteydi. İngiliz fabrikaları bu ürünleri işleyerek gerek kendi iç pazarına gerekse dünya üzerindeki alıcılarına gönderiyordu. Yıllar içinde Hindistan'daki ticari ağı gelişmesi ile birlikte birçok ürün çıktıkları ana vatanlarına işlenmiş olarak dönmeye başlamıştı. Böylece İngilizler ham maddeyi ucuza alacakları bir ülke bulmuş aynı zamanda da yüksek nüfusu sayesinde potansiyel bir müşteri kazanmıştı.

İngiliz Doğu Hindistan şirketi ticaretin gerçekleştiği 17. ve kısmen 18. yüzyıl boyunca sadece ürün alım ve satımı ile ilgilendi. Batıya yollanan her bir gemi şirket ve İngiltere için büyük zenginlik kaynağı haline dönüşmüştü. Hintliler ise mallarını sattıkları müşterilerinden memnundu. Hatta Avrupa'dan ülkelerine gelen ve daha önce görmedikleri ürünlere sahip olmaktan da mutluydular. Herkesin kazançlı çıktığı bu ticaretten kimsenin bir şüphesi yoktu. Lakin İngilizler bu ticarete yalnız değillerdi. Avrupa'da devamlı savaşmak zorunda kaldıkları Fransa başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesi de bu kazançlı ticaretten hisse kapmanın peşindeydi. Her ülke kurduğu sömürge kolonisini kullanarak faaliyet gösteriyordu. Hindistan ise Babürlü imparatorluğunun artık merkezi bir güç olarak etkisini kaybettiği bir dönem içindeydi. Ülkede birbiri ile mücadele etmeye hazır birçok farklı etnik ve dini kimliğe sahip krallar ile prensler bulunmaktaydı. Ticaret yerleşkelerinin kurulduğu bölgeler de Avrupalılar bu yerel Hintli güçlerle iş birliği yapmaktaydı. Avrupalıların kendi aralarında ki rekabet ve savaşları Hintlileri de ayırtırmaktaydı. Her yerel güç ticaret yaptığı ülkeyi destekleyince onların savaşlarına da ortak olmaya başladı.

Fransızlarla beraber hareket etmek isteyen Bengal Sultanının ülkesinde ki İngilizlere ait Kalküta ticari yerleşkesine el koyması ise ilişkiler de dönüm noktası olacaktı. İngilizler üç ticaret merkezinden en önemlisinden kolayca vazgeçmek istemiyordu. Onları durduracak güçlü merkezi bir devletin olmadığını bildikleri gibi Hintlilerin birlikte hareket edemeyecek kadar anlaşmazlık yaşadıklarının da farkındaydılar. Neticede Bengal Sultanı ile 1757'de Plasey savaşı yapıldı. Savaşı kazanan İngilizler Kalküta'yı kazanmakla birlikte bir anda Bengal'e de sahip oldular. Özel bir işletme olan şirket için bu yeni ve bilinmedik bir tecrübeydi. Sadece ticaret yaparak büyük kazançlar sağlayan İngilizler kısa süre de Bengal gibi önemli ve zengin bir Sultanlıktan inanılmaz kazançlar elde edebileceklerinin farkına vardılar. Ticaret için Bengal sultanlığına vergi ödemek zorunda kalınmadığı gibi Sultanın halkından

elde ettiği vergiler de İngilizlere gelmeye başladı. İngilizler ilk iş olarak daha fazla kazanç sağlayacak şekilde toprak ve vergi reformu yaptılar. Yıllar geçtikçe de alınan vergileri giderek artırdılar. Karşılığında hiçbir hizmet sunmadıkları Bengal halkı çok hızlı bir şekilde sömürüldü. İngilizler Bengal'in işgali ile Hindistan'ın zenginliğinden direkt olarak faydalanabileceklerini fark ettiler. Bu adeta bir işletmenin mal alımı yaptığı tedarikçisinin bütün birikimleri ve imkanlarına el koymasından farksızdı. İngiliz Doğu Hindistan şirketi özel bir işletme olarak sürdürdüğü faaliyetlerin de seviye atlamış ve Bengal gibi bir ülkeye sahip olarak zenginliğini artırmanın yolunu bulmuştu.

Babürlü imparatorluğu İngilizlere karşı koyacak güçte olmadığı gibi İngilizleri durduracak başka batılı ülkede bulunmuyordu. Bununla birlikte Fransızlar hala ülke içinde iş birliği yaptığı müttefiklere sahipti. Fransızlar İngilizlerle yaptıkları savaşları kaybetmiş olsalar da Hindistan coğrafyasında ki halkları İngilizlere karşı organize edebilirdi. İngilizler için bu olabileceklerin en kötüsüydü. Hintliler kendi içinde iş birliği yapamasalar da hala çok etkili krallıklara sahiptiler. Bunlardan Mysore Krallığı ile birçok prensliği çatısı altına toplamış Maratha Konfederasyonu en önemlileriydi. Bu çalışmanın konusu da İngilizlerin bu iki önemli güçle olan ilişkileri ve savaşlarıdır. İngiliz Doğu Hindistan Şirketinin Mysore ve Maratha Konfederasyonu tehdidini nasıl ortadan kaldırdığının araştırılması gerekmektedir. Böylece İngilizlerin Hindistan'ı nasıl işgal ettikleri daha iyi anlaşılabilir. Çalışma birinci ve ikinci dereceden kaynakların kullanılması ve elde edilen bilgilerin analiz edilmesi ile ortaya çıkarılmıştır. Williams, Majumdar, Duff ve Cooper'ın çalışmalarından ana kaynak olarak istifade edilmiştir. İki bölümden meydana gelen çalışmanın birinci bölümünde İngilizlerin Mysore krallığı ile mücadelesi ikinci bölümde ise Maratha konfederasyonu ile yapılan savaşlar araştırılmıştır. Makalenin ortaya çıkardığı bilgiler sayesinde İngilizlerin Hindistan coğrafyasından hakimiyeti nasıl ele geçirdikleri çok daha iyi anlaşılabilir.

1. Anglo-Mysore Mücadelesi

İngiliz Doğu Hindistan şirketinin Bengal'i ve halkını ağır vergilerle acımasızca sömürmesi sonucu halk her şeyini kaybetmişti. 1769 yılında Muson yağmurlarının yağmaması sonucu kuraklık yaşanması ile ürünler tarlalarda heba olmuştu. Ardından başlayan yağmurların sellere sebep olması ile birlikte de 1770'de kıtlık başlamıştı. (Prasad, 1973: 117) Milyonlarca insanın öldüğü bu kıtlıktan sonra İngiliz kamuoyunda şirkete karşı tepki oluşmuştu. Şirketin ortakları olan Londralı iş adamlarını hızla zengin olmaları ve çoğunun yolsuzluk yaptığı bilgisi de halkın nefretine sebep olmuştu. Parlamento'da harekete geçerek şirketi kontrol altına almak istiyordu. Ancak 1784'de çıkarılması sağlanan kanunlar ile şirketin özel yapısı değiştirildi. Şirketin iş adamlarından oluşan yönetim kurulunu kontrol edecek Denetim kurulu oluşturuldu. Ayrıca şirketin Madras, Bombay ve Kalküta yerleşimlerini de tek bir yönetimde toplayacak şekilde genel vali atanmasına karar verildi. (Williams, 2011: 24) Bu şirketin yarı yarıya devletleştirilmesi ve parlamentonun kontrolüne girmesini sağlayacaktı. Bu kararlar Hindistan'ın da nasıl yönetileceği belirlenmişti.

İngiliz Doğu Hindistan Şirketi 1770'li yıllarda Londra'nın gündemini Bengal'de yaşanan kıtlık ve iş adamlarının hırsı ile meşgul ede dursun Hindistan'da da önemli savaşlar vermekteydi. Bu dönem içinde üç önemli savaş gerçekleşmişti. Bu savaşların ikisi Mysore krallığı ile yapılırken bir tanesi de Maratha Konfederasyonu ile yapılmıştı. İngilizlerin gücünün ve amaçlarının farkına varan ilk Hint lideri Mysore'un kralı olan Haydar Ali olmuştu. Aslında Mysore, Haydarabad ve Maratha kuvvetlerinden oluşan orduların İngilizleri bölgeden atmak için yeterince gücü vardı. İngilizler bu tehdidin farkındaydı. Bu sebepten onların ittifak yapmasını engellemeyi başarmışlardı. (Majumdar, 1957: 3-4) 1770'ler de yapılan 1. ve 2. Anglo-Mysore savaşları ile 1. Anglo-Maratha savaşı İngilizlerin lehine sonuçlansa da savaş meydanlarındaki zaferden başka bir getirisi olmamıştı. Hint nüfusunun fazlalığı sebebi ile krallar yeni ordular oluşturabiliyordu. Bundan dolayı her bir savaş bir sonraki için hazırlık aşamasını başlatıyordu. Fransızlar ise bu savaşlarda Hintli krallara destek vermişti. Aslında Avrupa'da ki yedi yıl savaşları Fransızların yenilmesi ile sonlansa da hala Hindistan'da etkileri mevcuttu. Hintliler ile yapılan bu savaşlar sonucunda şirket Bengal sonrası ilk defa Hindistan siyasi arenasında bir güç olarak ortaya çıkmış oluyordu. Yıllar içinde sadece ticaret gerçekleştiren bir şirketten ülke içindeki güçlerle mücadeleye giren bir başka önemli güce dönüşmüştü. Hintli krallıklar ile karşı karşıya gelmemeye çalışan İngilizler artık ülkede ki en önemli krallıklar ile savaşmaya başlamıştı. Şirket ayakta kalmak için Hindistan'da mücadele vermek zorundaydı. Bu mücadeleyi verirken yerel Hintli krallıklar ile karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz oluyordu. (Williams, 2011: 26)

İngiliz Doğu Hindistan şirketi ordularının gücü sayesinde Hindistan coğrafyasında etkili olduğu için askerlerin isteklerinin büyük önemi vardı. Hindistan tam olarak işgal edilmediği gibi çok güçlü krallıklar İngilizler için büyük tehditti. Babürlüler gücünü yitirse de hala aktif olarak yönetimdeydi. Bu Hintli yerel krallıklar İngilizlere karşı Fransızlarla iş birliği yapıyor ve onlardan son teknoloji silahlar satın alıyorlardı. Silahların kullanımını öğretmek üzere Fransız subaylar ordularında görev yapıyordu. (Williams, 2011: 31) Mysore kralı Tipu Sultan İngilizlere sempati duymuyordu. İngilizler de onu zalim ve doğulu despot bir lider olarak tanımlıyordu. Tipu kaplanlara olan ilgisi ile tanınıyor ve Mysore kaplanı lakabı ile anılıyordu. (Berinstein, 1998: 124) Güney Hindistan'daki en güçlü yönetim onun krallığıydı ve İngilizlere karşı olan bir diğer güçlü lider Haydarabad Nizamı yani prensi ile iş birliği içindeydi. Maratha Konfederasyonu ise ikisini de İngilizlere karşı destekliyordu. (Kasturi, 1999: 90) 1790'lara gelindiğinde Tipu Sultan İngiliz tehdidini kalıcı olarak ortadan kaldırmak istiyordu. Bunun için destek arayışına girmiş olsa da Haydarabad Nizamı en kötü zamanındaydı. Nizam ona yeterince güçle destek veremeyecek durumdaydı. Yönünü Maratha Konfederasyonuna çevirdiğinde ise onların kendi içlerinde bile birlik sağlayamayacak kadar bağımsız hareket ettiklerini gördü. (Smith, 1988: 541) Hindistan siyasetinin parçalı yapısı onların bir araya gelmesini engelliyordu. Geçmişte ırksal, dinsel ve kültürel farklılıklar ile birçok kez savaşmış bu toplumlar İngiliz tehdidinin farkında değillerdi. Onların birlik içinde olmayı sağlayamaması İngilizlerin en büyük şansıydı. Babürlü imparatorluğu da etkisini

yitirdiği için Hintlilere önderlik yapacak merkezi bir güç yoktu. Tipu Sultan bu boşluğu doldurmak istese de toplumları bir araya getiremiyordu.

Tipu Sultan yönünü Fransızlara çevirdi ve onlara bağlılığını sundu. Böylece kendilerini destekleyeceklerini umuyordu. Tipu Sultanın İngilizleri destekleyen Travancore Rajası ile ilişkileri de kötüydü. Tipu Sultanın babası Malabar'ı ele geçirdiğinde Travancore Rajası onlarla mücadele etmişti. (Kunju, 1999: 79) İngilizlerle olası bir mücadelede onları da karşısında bulacağını bilmekteydi. Tipu İngilizlerle savaşırken toplara ihtiyaç duyacağını da farkındaydı. Bu yeni teknoloji savaş meydanlarında çok etkiliydi. İngilizler düşmanlarına topları ile büyük zarar verebiliyor ve bu silahlara alışık olmayan Hintli askerler çok çabuk bir şekilde bozguna uğruyordu. Bunun farkına varan Tipu Sultan Fransızlar'dan top satın almak istedi. Ayrıca Fransız askerleri ve donanmasından da yardım istemişti lakin Fransızların güçlü İngiliz donanmasını geçerek Hindistan'a ulaşmaları imkansızdı. Fransızlar Tipu Sultanın yetersiz sayıdaki kuvveti ile İngiliz ordularına karşı duramayacağını da farkındaydı. Zayıf bir dostu destekleyerek İngilizlerle düşman olmak istemiyorlardı. (Ali, 1999: 95)

Tipu Sultan aradığı desteği alamamanın çaresizliğini yaşamaktaydı. Belirtildiği üzere 1770'ler de İngilizler ile Mysore krallığı iki defa karşı karşıya gelmiş ve İngilizler topları ve ateşli silahları ile onları rahatlıkla yenmişti. Anglo-Mysore savaşlarının üçüncüsü başlamak üzereydi. İngilizler kalıcı olarak Mysore tehdidinden kurtulmak istiyordu. Lakin bu çok kolay olmayacaktı. Yıllara yayılan üç aşamalı bir savaş gerçekleşecekti. İngilizler ilk askeri harekâtı Haziran 1790'da yapmıştı lakin Tipu Sultan'ın ordusu karşılmasına çıkmamıştı. Vali Cornwallis 1791'de ikinci bir askeri operasyona çıktı. Bu sefer Mysore'un kalbi sayılan önemli şehir Bangalore ele geçirildi. Daha sonra başkent Seringapatam kuşatıldı. Lakin İngilizler yeterli sayıda değildi ve kendilerine destek sözü veren Maratha konfederasyonuna bağlı bazı prenslerin askerleri zamanında savaşa katılmamıştı. İngilizler başkenti alamadan kuşatmayı kaldırdılar. İngilizler Tipu Sultan gibi ünlü bir prens karşı diğer Hintli prenslerden yeterince destek alamamıştı. Maratha Konfederasyonu içinde de İngilizleri destekleyenler olduğu gibi karşı olanlar da mevcuttu. İngilizler bir yıl sonra 1792'de tekrar harekete geçtiler ve 3. Anglo-Mysore savaşının üçüncü aşamasını başlattılar. 1790 ve 1791 savaşları ile Mysore tehlikesini bertaraf edemeyen İngilizler nihayet Vali Cornwallis komutasındaki birliklerle Mart 1792'de Mysore'un başkentini ele geçirmeye başardı. (Williams, 2011: 32-33)

Anglo-Mysore savaşları İngilizlerin daha önce yaptığı Avrupa tarzındaki savaşlardan çok farklıydı. Askeri seferler gerçekleştiriliyor, önemli yerler işgal ediliyor ama düşman tam manası ile ortadan kaldırılamıyordu. Uzun aylar mücadele gerçekleştiren ama düşmanı tam olarak mağlup edemeyen İngiliz askerlerinin morali çok düşüktü. Ayrıca İngilizlerin kendilerine ait süvari birliklerinin sayısı çok azdı. Bu atlı askerler daha çok desteği alınan Hintli prenslere ait kuvvetlerdi. İhtiyaç anında bu atlı askerler hızlıca bir araya gelemiyorlardı. (Callahan, 1972: 4) Tipu Sultan hala hayattaydı ve İngilizler kendisi ile anlaşma yapmıştı. Tipu kendisine ait toprakların üçte birini İngilizlere ve onlara destek veren diğer Hintli prenslere vermek zorunda kalmıştı. Tipu Sultanın iki oğlu da tekrar savaşmasını önlemek

için İngilizler tarafından rehin alınmıştı. (Dirom, 1793: 225) İngiliz Valisi Cornwallis Amerika Yorktown'da George Washington'a karşı kaybettiği savaşın yerine Hindistan'da zafer kazanmanın peşindeydi. Mysore üzerine durmaksızın sefer düzenlemesi bu amaca uygundu. Şirketin Mysore'u ele geçirmek için verdiği gayret şirketin ticaret ağından işgal sürecine girdiğinin de göstergesiydi. İngiliz Vali Cornwallis ve ondan sonra göreve gelecek valiler bu amaca uygun olarak yayılcı bir siyaset güdeceklerdi. (Williams, 2011: 34) İngilizler 1792 anlaşması ile Tipu Sultan'dan Malabar'ı da almıştı. Malabar'ın idaresini yürüten yerel prens Tipu Sultan ile İngilizlerin anlaşması sonucu topraklarını kaybetmeyi içine sindirememişti. Malabar prensi İngilizlere isyan etti ve altı yıl süre ile İngilizlerle mücadele etti. (Majumdar, 1957: 26) Vali Cornwallis görev süresi bittiğinde Hindistan'da İngiliz karşıtı bir durum olmadığını rapor etmişti. Ülkeyi sakin olarak tanımlayan Cornwallis bunda yanılıyordu. Zira 4. Anglo-Mysore savaşı 1798'de gerçekleşecekti. (Prakash, 1998: 309) Fransız devriminin gerçekleşmesi ve sonrasında yapılan savaşlar nedeni ile Hint coğrafyasında İngilizler daha da güçlü konuma gelmişlerdi. Kendilerine karşı koyabilecek batılı bir güç yoktu. 1795'te Hollanda'da devrim gerçekleşmiş ve yönetim Fransızlara yakınlaşmıştı. İngilizler bunu fırsata dönüştürdü ve Hollanda'nın Karayipler ile Hint okyanusunda ki kolonilerini işgale girişti. (Schama, 1992: 192) Hindistan'da gelişmeler İngilizlerin lehine olduğu gibi dünya genelinde de şartlar onlardan yanaydı. Global ölçekte gün geçtikçe gelişen İngiliz imparatorluğunu durduracak bir kuvvet yoktu. Bundan dolayı Hindistan'ı sömürmelerini engelleyecek bir güçte karşılarında bulunmuyordu.

İngilizler Hindistan sayesinde gün geçtikçe daha güçlü bir imparatorluğa sahip olmakta iken Tipu Sultan'da hala onlara karşı koyma hayali taşıyordu. Bu amaçla İngilizlerle iyi ilişkilere sahip olmayan Hintli prensler ile iletişime geçtiği gibi Fransızlar'dan da destek istemeye devam ediyordu. Göreve yeni atanan Vali Wellesley ise Mysore'un bir tehdit olmaktan çıkması için harekete geçmeye karar verdi. 3 Şubat 1799'da Mysore'a savaş ilan edildi. (Severn, 2007: 89) Vali Wellesley'in kararı ani bir karardı. Böylece yerel Hintli prenslerin Tipu Sultan ile iş birliğinin önüne geçmek ve onların İngilizlere boyun eğmeleri sağlanmak istenmişti. (Bennell, 1952: 124) İngilizler 3. Anglo-Mysore savaşı ile Tipu Sultan'a boyun eğdirmenin yolunun başkenti işgal etmek olduğunu öğrenmişlerdi. (Beatson, 1800: 37) İngilizler 3. savaşta yaptıkları hataları tekrarlamak istemiyorlardı. İngilizlere destek veren Hintli prenslerin sözünde durması gerektiği gibi Tipu'nun destekçileri de ortadan kaldırılmıyordu. Bunun için İngilizler Tipu ile mücadeleye geçmeden önce Haydarabad Nizamı ile iletişime geçmişler ve onu kendi taraflarına çekmişlerdi. Ayrıca Fransızların Haydarabad'taki etkilerinin de ortadan kaldırılması sağlanmıştı. Maratha konfederasyonu ile de iletişime geçilmiş ve tam bir destek istenmişti. Böylece Tipu Sultan mücadelesinde yalnız bırakıldı ve Mysore'u işgal süreci başladı. 1799 Mart ayı boyunca devam eden mücadeleler sonucu Tipu Sultan'ın ordusu yenilgiye uğratıldı. (Beatson, 1800: 51-57) 5 Nisan 1799'da başkent Seringapatam kuşatıldı. (Forrest, 1970: 282) Üç hafta süren kuşatma sonucunda kale duvarlarını aşan İngilizler şehre girdi. Tipu Sultan savaşırken vurularak öldürüldü. Mysore'un önde gelen bütün yetkilileri ele geçirildi. Böylece Mysore'un gelecekte bir tehdiye dönüşmesinin de önüne geçilmesi

isteniyordu. Vali Wellesley ani bir kararla Mysore'un topraklarının büyük çoğunluğunu Şirket, Haydarabad ve Maratha konfederasyonu arasında bölüştürdü. Geride sadece tamamen İngilizlere boyun eğmiş sembolik bir Mysore krallığı bırakıldı. (Bennell, 1952: 128) Toprakların Hintli diğer güçlerle paylaşılması ile onlar savaş ganimetlerini alarak susturulmuşlardı. İngilizler en güçlü oldukları dönemde dahi Hint halkının tamamen kendilerine cephe alacak bir pozisyona girmelerini istemiyordu. Mysore aynen Bengal'de olduğu gibi İngilizler tarafından işgal edilip yönetilebilirdi. Lakin bu diğer Hintli halkın hem dikkatini hem de tepkisini çekebilirdi. Savaş meydanında elde edilen kazanım masa başında kaybedilmemeliydi. Bundan dolayı İngilizler çok akıllıca bir yöntem izleyerek kendilerine boyun eğmiş sembolik bir krallık oluşturma yoluna gitmişlerdi. Bu arada Mysore tehdidinin ortadan kalktığını düşünen İngilizler büyük bir yanılğı içindeydi. Mysore'un başkenti Seringapatam kuşatması sırasında Tipu Sultan tarafından hapsedilen muhalif lider Dhundia Wagh adlı bir Mysore'lu kaçmıştı. Ülkelere işgal edilen Mysore'lular ve askerler onun etrafında toplandı ve 40 bin kişilik bir ordu oluşturdular. (Cooper, 2003: 69) Kuzey Mysore ve Maratha Konfederasyonu topraklarını mesken tutan isyancılar İngilizler için yeni bir tehdit olmuştu. (Butler, 1973: 244) İngiliz ordusu tekrar harekete geçti ve Wagh'un ordusunu yenilgiye uğrattı. Wagh ise savaşta hayatını kaybetti. (Moon, 1989: 294; Thornton, 1843: III, 93)

İngilizler ile Fransızların yaptığı 7 yıl savaşları sonucunda 1763'de Paris anlaşması yapılmıştı. Fransızlar dünyanın her yerinde zor günler geçirmekteydi. 1789'da Fransız devrimi gerçekleşince ülke kendi problemleri ile uğraşacağı bir döneme girmişti. Bu dönem de halklar özgürlükleri için ayaklansa da İngiliz Doğu Hindistan şirketi Hint coğrafyasında ki gücünü artırmıştı. Hint halkının bağımsızlık mücadelesi içine gireceği şartlar oluşmamıştı. Fransızlar 1798-1813 yılları arasında ise Napolyon dönemine girmişlerdi. Fransızlar hala dünya üzerinde güç göstermeye çabalasa da şirket artık önü alınamaz şekilde gücünü pekiştirmişti. 1813 yılına gelindiğinde şirket Hindistan'da birçok bölgeyi işgal etmiş veya kontrolü altına almış olacaktı. İngiliz donanması Hint okyanusunu da kontrol altına almıştı. (Williams, 2011: 38-39) 1805'te Vali John Shore'dan sonra göreve tekrar eski Vali Cornwallis getirilmek istense de vefat edince bu gerçekleşmemişti. Hindistan valisi olarak Mysore tehdidini ortadan kaldıracak Richard Wellesley atanacaktı. Wellesley İrlanda kökenli bir aristokrattı. Vali Wellesley İngiliz Doğu Hindistan şirketinin tarihinde görev yapmış en önemli valilerden birisi olacaktı. Onun döneminde Mysore krallığı ve Maratha Konfederasyonu İngilizlere boyun eğmiş hatta güçlü Avadh (Oudh) krallığı işgal edilmişti. (Hopkirk, 1994: 26) Hindistan artık İngilizlerin vazgeçemeyeceği bir ülke haline gelmişti. Hindistan İngilizlere finansal desteğin yanı sıra ham madde kaynağı da temin etmekteydi. İngiliz ordusu dahi Hindistan'dan gelen ham maddeler ile yapılan baruta muhtaçtı. Şirket sayesinde İngiliz donanmasına gemiler yapılıyor ve denizciler yetiştiriliyordu. Hint okyanusundaki güçlü denizcilik faaliyetleri ticaret kadar askeri olarak ta İngilizleri güçlendirmekteydi. (Bowen, 2008: 48-49)

Vali Wellesley Hindistan'da akıllı bir siyaset uygulamış ve yardımcı müttefik sistemini kurmuştu. Bu sayede şirketin daha az para harcayarak yerel prenslikleri kontrol altına almasını sağlamıştı. Sistemi icat eden Wellesley olmasa da etkin bir şekilde kullanan o olmuştu. Wellesley kendisinden önce vali olarak görev yapan Hastings ve Cornwallis'ten farklı olarak İngiliz Doğu Hindistan şirketinin yayılcı bir siyaset izlemesini sağladı. Yardımcı müttefik sistemine sokulan Hintli prenslik ve krallıkların kendi iç işlerinde kısmen bağımsız olmasına izin verilirken şirketin kazancına hizmet edecek şekilde çalışmalarını temin ediliyordu. Sisteme dahil edilen Prensliklerin başka bir Avrupalı güçle veya Hintli Prensler ile iş birliği yasaklanıyordu. Bunun karşılığında sisteme katılan Hintli Prenslikler İngiliz koruması altına alınıyordu. Bu koruma için şirketin ordusu kullanılıyordu. Prensliklerin ordunun ihtiyaçları için finansal destek vermesi de zorunluymuştu. İngiliz ordusunun koruması altına girildiği için Prenslerin ayrı bir ordu kurması yasaklanıyordu. Prenslikler İngilizleri mahiyetleri altına da almaktaydı. Prenslerin yanında bulunan İngiliz elçi ve diğer şirket çalışanları ülkeyi yönetmesinde ona yardımcı olacaktı. Bu sistem Prensliklerin tamamen İngiliz egemenliğini kabul etmesiydi. (Roberts, 1961: 35) 1798'de sisteme girmeyi kabul eden ilk yerel lider ise Haydarabad Nizamı olmuştu. Birkaç yıl içinde Peşva ve Baroda yerel kralları da bu sisteme girmeyi kabul etmişlerdi. İlerleyen yıllarda Avadh krallığı gibi büyük ve önemli bir güç dahi İngilizlerin bu sistemine dahil olmuştu. Hatta 1814-1815'de Nepal'de kurulu olan Gurka eyaleti bile İngiliz hakimiyeti altına girmişti. Plasey savaşının üzerinden 50 yıl gibi bir süre geçtikten sonra İngilizler Hindistan'ın büyük bölümünde gücü tamamen ellerine almayı başarmışlardı. (Majumdar, 1957: 4-5)

İngilizlerin Hindistan'da uygulamaya koydukları bu yönetim sistemi zamanla İngiliz hükümeti ve parlamentosu tarafından da kabul görmüştü. İngilizler diğer kolonilerinde de bu sistemi uygulamaya başlamıştı. Sisteme giren yerel krallar ülkeleri için bir şeyler yapamadıkları ve sadece kendi saraylarında lüks içinde yaşamaya devam ettikleri için kendi halkları tarafından nefretle anılıyorlardı. Krallar artık ne halktan birini cezalandırmaya ne de ödüllendirmeye yetkili değillerdi. (Cotton, 253-4) Neticede Hindistan halkı başlarında kendileri ve ülkeleri için hiçbir şey yapmayan sembolik krallar tarafından yönetilmeye devam edildi. Halk perde arkasındaki yabancı İngilizlerden değil kendi krallarından nefret etti. İngilizler ise bu sistem sayesinde kendi güçlerini artırdılar. (Kaye, 1870: I, 80) Eğer İngilizler direkt olarak Hint halkını kendileri yönetmiş olsalardı muhtemelen emirleri altındaki Hintli askerler tarafından yok edileceklerdi. (Kaye, 1870: I, 136)

2. Anglo-Maratha Mücadelesi

18. yüzyılda Maratha Konfederasyonu Hindistan'ın çok büyük bir bölümüne hakimdi. Konfederasyon Hindistan'ın orta kuzey bölümlerinde yerleşikti. İngilizler ilk dönemlerinde Marathalıların gücünden dolayı bölgeye çok yaklaşmama eğilimindeydi. Fransızlar'da Hindistan'ın bu bölgelerinde ticaret gerçekleştirdiği için Marathalıları ile yakınlaşmışlardı. Maratha Konfederasyonunun Hindu savaşçıları inatçılıkları ile tanınıyor ve Müslüman Babürlü imparatorluğuna çıkardıkları sorunlarla biliniyordu. Konfederasyona bağlı Batı Hindistan kıyısına birçok Avrupalı'nın gelmesi sebebi ile de batının ilim ve

bilimdeki yeniliklerini öğrenme imkanına kavuşmuşlardı. Batının askeri teknikleri ile Hindistan'ın geleneksel taktiklerini bir araya getirme yetenekleri vardı. (Cooper, 1989: 34) Vali Wellesley Maratha tehdidinin tamamen ortadan kaldırılmasını gerekli görmekteydi. Lakin şirketin daha çok iş adamlarından oluşan yönetim kurulu onun pahalı askeri seferlerine karşı çıkıyordu. İş adamları bir şirket olduklarını düşünerek kazanç amaçlı düşünmekteydi. Aynı zamanda bir devlet olduklarının da farkındaydılar ama bunu da en ucuza getirecek şekilde yerine getirmek istiyorlardı. Onlara göre Hindistan kaynakları sağılması gereken bir ülkeydi. Vali Wellesley ise tamamen farklı bir düşünceye sahipti. Ona göre Asya'da bir imparatorluğa sahip olmanın tek yolu genişleme ve yönetmeden geçiyordu. Wellesley paraya değil güvenliğe önem veriyordu. Şirkette iki farklı görüş çatışmaktaydı. Vali Wellesley gün geçtikçe istenmeyen adam ilan edilmekteydi. 1802'ye geldiğinde iki defa istifasını verse de görevde kalmaya ikna edilmişti. Maratha problemi ortadan kalkana kadar görevde kalması istenmişti. Yönetim kurulu üyelerinden bazıları tamamen ona karşı çıksa da yetenekli bir genel vali olduğunun da farkındaydılar. (Williams, 2011: 52)

İngilizleri Mysore krallığı kadar meşgul eden bir diğer önemli güç de Marathalılar'dı. Hindistan'ın en güçlü krallıklarından birisi olan Maratha Konfederasyonu ile ilk savaş 1770'li yıllarda yapılmıştı. İlk savaş döneminde konfederasyon Fransızlarla iş birliği içindeydi. Anlaşma ile sonlanan savaş sonucu Konfederasyon çatısı altındaki prensler herhangi bir Avrupa gücünü desteklememe sözü vermişti. (Kantak, 1993: 213) Maratha konfederasyonu kendi içinde tam bir birlik içinde olmasa da hala İngilizler için tehdit oluşturmaya devam ediyordu. Fransızların varlığının da farkında olan İngilizler bu düşmanı ortadan kaldırmakta kararlıydı. Harekete geçen İngilizler 1803 yılında 2. Anglo-Maratha savaşını başlattı. Bu ikinci savaş İngiliz Doğu Hindistan şirketi için çok önemliydi. İngilizler bu önemli düşmanlarını bertaraf edince Hindistan'da ki en güçlü konumlarına yükseleceklerine inanıyordu. Maratha tehlikesi ortadan kalkınca ülkedeki egemen güç İngilizler olacaktı. 1803 savaşı ile Maratha ordusu yenilgiye uğratılsa da Konfederasyona hala tam manası ile boyun eğdirilememişti. 1790'lı yıllarda Hintli yerel güçlerle mücadele içine girmemeye çalışan şirket Maratha konfederasyonu gibi güçlü bir düşmana rahat bir şekilde karşı koymaktaydı. Şirket savaş sonunda Marathalıları tamamen ortadan kaldırma yoluna gidemese de artık onların İngilizlerin karşısına çıkacak gücü olmadığını inanıyordu. Halbuki Maratha onlar için bir süre daha problem olmaya devam edecekti. Mysore için yapılan uzun savaşlar Maratha içinde yapılmak zorundaydı. 2. Anglo-Maratha savaşı sonrası sadece Bengal'e sahip olan İngilizler artık tüm Hindistan'da söz sahibi olacaklarını biliyordu. Şirket yetkilileri bu savaş sonunda Hindistan'ı eskiden olduğu gibi yönetemeyeceklerini, yeniliklere açık olmak gerektiğini de idrak etmeye başlamıştı. (Williams, 2011: 50-51)

İngilizler düşmanların tehlikelerinden korunmanın şirkete çok daha ağır bir finansal yük getirdiğini düşünmeye başlamıştı. Eğer düşmanlar bertaraf edilirse bu yükten de kurtulacaklardı. (Williams, 2011: 53) Vali Wellesley'nin yürüttüğü yardımcı müttefik sistemi ile birçok Hintli yerel güç kontrol altına alınmıştı. Onların ödediği para ile de ordunun masrafları karşılanmaktaydı. Ne kadar çok yerel Prenslük

bu sisteme dahil olursa o kadar çok kazançlıydı. 1801 yılında Avadh kralı bu sisteme katılmayı kabul etmişti. (Prasad, 1973: 269) 1803 yılına gelindiğinde Babür imparatoru 2. Alam Şah'da bu sisteme dahil olarak İngilizlerin üstünlüğünü kabul etmişti. İngilizler 2. Anglo-Maratha savaşını verirken ülkenin bir diğer gücü olan Babürlüleri etkileri altına almışlardı. (Keith, 1969: 115) Artık geriye Maratha tehdidini tamamen ortadan kaldırma kalmıştı. Onların Fransızlar ile iş birliği yapmalarını önlemek için Hint okyanusu kıyılarındaki toprakları işgal edildi. 1803'de yapılan iki askeri operasyon Maratha güçlerini bozguna uğratsa da tamamen ortadan kaldırmamıştı. Mysore'da olduğu gibi liderler ülkenin kalabalık Hint nüfusundan yeni ordular kurabiliyordu. Ayrıca Maratha birçok farklı prenslikten oluştuğu içinde içlerinden birisi İngilizlere karşı tekrar saldırıya geçebiliyordu. İngilizleri 1804-1805 yıllarında savaşıma zorlayan Maratha konfederasyonunun üyesi Indore aşireti de bu tehditlerin başında gelmekteydi. (Cooper, 2003: 8) 1803 itibari ile İngilizlerin Hindistan'da 102,513 asker ve subaydan oluşan bir ordusu vardı. Ordunun yaklaşık 60 binlik kısmı bu savaşlar dolayısı ile devamlı olarak savaş alanlarında görev almaktaydı. (Military Statements, 1803)

Maratha Konfederasyonu Brahman bir kral tarafından yönetilmekteydi. Konfederasyon çatısı altında prensler ve güçlü aşiret reislerinin kendi askeri güçleri, büyük toprakları ve siyasi ihtirasları bulunmaktaydı. Birçok farklı görüşe sahip bu liderler sebebi ile konfederasyon tam bir birlik içinde değildi. Aşiret reisleri Avrupa'daki feodal lordlardan farklı değildi. (Williams, 2011: 54) Aslında bu durum İngilizlerin savaş yapmadan konfederasyonu kontrolleri altına almalarını sağlayacak bir yapı sunmaktaydı. Yüzbaşı Thomas Munro 1796 itibari ile Marathaların kendileri için bir tehdit olmadığını belirtmekteydi. Munro'ya göre Maratha liderleri her zaman birbirleri ile mücadele içindeydi. Herbir lider kendi güç mücadelesi için İngilizlerle anlaşma yapmaya hazırды. İngilizler savaşımadan da bu muhalifleri birbirine karşı savaştırabilirdi. (Munro, 1796) Lakin İngilizler onlarla doğrudan savaşımayı tercih etmişti. İlerleyen yıllarda Maratha kralının kendisinden sonra göreve gelecek erkek çocuğu kalmamıştı. Ülkedeki en etkili kişi kralın bakanlarından Nana Phadnavis'ti. Gücünü yitirmiş ve kukla haline gelmiş Kral, 1795'te intihar etti. 1800 yılına kadar kral seçilemediği için ülke kaos içinde kalmıştı. (Gordon, 1993: 169) Konfederasyona bağlı liderlerden bazılarının girişimi ile Bajirao II yeni kral ilan edilmişti. Lakin çıkan ihtilaflar sonucu Bajirao II rakip lider Daulat Rao Shinde tarafından hapsedilmişti. Eski kralın bakanı Nana Phadnavis bir ordu oluşturup Bajirao II'yi kurtarmaya çalıştı. İki yıl süren çatışmalardan sonra Bajirao II tekrar kral oldu. Nana onun en yakın bakanı olurken Daulat Rao Shinde'de mecburen kralı destekleme kararı aldı. 1800 yılında Nana vefat ettiğinde kral Bajirao II'nin yetersiz bir kral olduğu daha iyi anlaşıldı. Indore aşireti kraldan desteğini çektiğini açıkladı. Kralı destekleyen eski düşmanı Daulat Rao Shinde kendisine bağlı askerler ile Indore aşireti ile savaşıma başladı. Neticede Daulat savaşı kazandığı gibi aşiretin başkentini de yağmalamıştı. 1802 yılına gelindiğinde Maratha kralı Bajirao II ülkede yine gücünü yitirmeye başlarken İngilizlerden destek istedi. Bu arada 23 Ekim 1802'de Indore aşiretinin lideri Holkar, Poona savaşında hem kral Bajirao II'yi hem de onu destekleyen Daulat Rao'yu yenmeyi başardı. (Williams, 2011: 55)

Maratha Konfederasyonu kralı Bajirao II kaçarak İngilizlere sığınmıştı. İngilizler ile Bassein anlaşmasını yapmış ve İngilizlerin yardımcı müttefik sistemine dahil olmayı kabul etmişti. Böylece Konfederasyon resmen İngiliz hakimiyetine girmişti. Kral bu sisteme girmeyi kabul etse de Konfederasyonun iki önemli ismi olan Daulat Rao ve Indore aşiretinin reisi Holkar'ın da ikna olması gerekiyordu. Lakin her iki lider İngilizlerin emrine girmekle siyasi hayatlarının sona ereceklerine inandıkları için buna karşı çıkmıştı. Her iki isim ayrı ayrı konfederasyona üye birçok prens ve aşiretin desteği ile İngilizlerle mücadele edecek Avrupa tarzında ordular oluşturmaya başladı. İngilizler Bassein anlaşması ile Maratha'nın kontrollerine girdiğini iddia etse de sahada durum farklıydı. Marathalılar İngilizlerle savaşa hazırlık yapıyordu. Kral Bajirao II'nin az sayıdaki taraftarı İngilizleri destekleme kararı almıştı. (Williams, 2011: 56) İngiliz orduları Maratha üzerine sefere çıktığında Indore aşiretinin reisi Holkar yaşanacakları izlemekle yetinmişti. Düşmanı da olan Daulat Rao'ya bağlı askerler ile İngilizlerin savaşmasını bekledi. Holkar iki düşmanın da savaşarak zayıflamasını umuyordu. Böylece harekete geçecek ve zayıflayan düşmanlarını yenecekti. İngiliz Doğu Hindistan şirketinin savaşa katılan 50 binden fazla askeri vardı. Daulat Rao ise 100 bin kişilik bir ordu oluşturmuştu. Vali Wellesley ordunun başındaydı. Şirketin ordusu ilk olarak Maratha'nın başkenti Poona'yı ele geçirdi. 12 Ağustos 1803'de Ahmednugur kalesini aldı. Rao'nun ordusu daha çok saldırı kaç taktiğini uygulamaktaydı. Nihayet iki ordu 23 Ekim 1803'te karşı karşıya geldiğinde Rao'nun Maratha ordusu ağır bir yenilgi aldı. (Duff, 1986: III, 166-168) Maratha ordusu İngiliz ordusu ile karşı karşıya gelse de asıl savaşın bir gün sonra yapılacağını düşünmüştü. Hazırlıklar buna göre yapılırken İngilizlerin saldırıya geçmesi ile hazırlıksız yakalanmışlar ve savaşı kaybetmişlerdi. İngilizler direkt olarak merkeze doğru saldırıya geçmiş ve Maratha kuvvetlerini bölmüştü. Dağılan Maratha askerleri İngilizler tarafından tamamen bozguna uğratılmıştı. İngilizler savaşı kazanmıştı lakin çok büyük zayıflık vermişlerdi. Her üç askerden birisi hayatını kaybetmişti. Dağılan Maratha birlikleri Burhanbur ve Asirgarh kalelerine doğru kaçmışlardı. İngilizler birkaç hafta daha bu askerler ile çarpışmaya devam ettiler. Nihayet her iki kale de alındı ve Daulat Rao barış anlaşması talebinde bulundu. (Cooper, 2003: 116) İngilizlerin bu başarısı onları Hintli krallıklar karşısında daha güçlü hale getirirken muhtemel Fransız tehlikesinin de bertaraf edilmesini sağlamıştı. Vali Wellesley yapılan barış anlaşması sayesinde İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin Hindistan'daki gücünü artırdığını belirtmişti. Ona göre bu anlaşma Hindistan kaynaklarının da şirket tarafından daha kolay kullanılmasına izin vermekteydi. (Governor-General in Council, 1804)

Daulat Rao'ya bağlı Maratha ordusu yenilmekle birlikte Indore aşiretinin lideri Holkar İngilizler için tehdit olmaya devam ediyordu. Vali Wellesley Holkar'ın rahatlıkla yenilebileceğini düşünüyordu. Şirket ordusundaki generallere Holkar'ı yenerek Indore'ü işgal etme emrini verdi. Nisan 1804'te İngilizler Indore toprakların da rahatlıkla birçok bölgeyi ele geçirmişlerdi. 16 Mayıs'da Holkar'ın ordusu İngiliz ordusunu yenmeyi başarınca durum tersine döndü. Bütün yaz boyunca İngiliz ordusu savunma durumuna düşürülmüştü. İngilizler haziran ve temmuz aylarında başarılar gösterecekler de ağustos ayında

yapılan birçok savaşta İngilizler yenildi. İngilizler Holkar'ı ancak 13 Kasım 1804'te Deeg savaşı ile yenmeyi başardı. Holkar hayatta kalan askerleri ile geri çekildi. 1804'ün geri kalan aylarında İngilizler aşiret topraklarında daha rahat hareket ettiler. İngilizler Ocak 1805'te Holkar'ın en önemli destekçisi olan Bhurtpoor prensini kuşatma altına aldı. Holkar prensi kurtarmak için harekete geçse de başarısız olmuştu. Üç aylık kuşatmadan sonra Prens İngilizlere anlaşmak istediğini ilettiler. Prens İngilizlerle iş birliği yapmaya razı oldu. Holkar kendisine yeni destekçiler aramaktaydı lakin başarısız olmuştu. İngiliz ordusu Holkar ile mücadele ederken şirket içinde de ihtilaflar artarak devam ediyordu. Nihayet Vali Wellesley istifa etti. Wellesley hızlı bir şekilde barış anlaşmaları yapmak ve Maratha problemini ortadan kaldırmak istiyordu. Daulat Rao ile 22 Kasım 1805'te anlaşma imzalanırken Holkar ile ise 24 Aralık 1805 anlaşma yapıldı. Böylece 2. Anglo-Maratha savaşı uzun bir dönemden sonra bitti. İngilizler Maratha'yı da egemenlikleri altına aldılar. Yapılan anlaşmalar ile bu güçlü rakipte tehlike olmaktan çıkarılmıştı. (Duff, 1986: III, 196-219)

İngilizler Maratha zaferinden sonra Bundelkhand'ta kendilerine karşı isyan girişimi olduğunu öğrenmişti. İkinci bir savaşla karşı karşıya kalmak istemeyen İngilizler hemen harekete geçti. İngilizler yerel liderler ile görüşerek onları isyandan vazgeçirdi. Lakshman Dawa adlı bir lider ise anlaşmaya yanaşmamıştı. Kendisine bağlı askerler ile mücadeleye başlasa da başarısız olmuş ve yakalanmıştı. Dawa bu yenilgi karşısında idamının top güllesi önünde yapılmasını istemişti. İngilizler Dawa'nın ailesini de yakalamak için harekete geçmişti. Aile bireylerinin kendilerine isyan etmesini istemiyorlardı. Dawa'nın eşi ve çocukları ile annesini yine Dawa'nın babası korumaya çalışıyordu. Yakalanacaklarını anlayan baba Dawa tüm aile bireylerini öldürdükten sonra kendi hayatına da son vermişti. Böylece Hint geleneklerine göre bütün bir aile onursuz bir hayat yaşamaktan ise ölmeyi tercih etmişti. Bundelkhand'da isyan eden bir başka önemli isim Gopal Singh adlı yerel lider olmuştu. Bütün topraklarına İngilizlerin el koymasından sonra ayaklanan Gopal dört yıl süre ile İngilizler ile başarılı bir mücadeleye girişmişti. Toprakları elinden alınan insanlar ve Gopal'a inanan insanlar onun etrafında birleşerek güçlerinin son noktasına kadar mücadele etmişlerdi. (Mill, 1826: VII, 124-32)

Vali Wellesley'den sonra göreve 1805 yılında Lord Minto olarak tanınan Gilbert Elliot geldi. Wellesley görevde kaldığı 7 yıllık süre içinde İngiliz Doğu Hindistan şirketinin zararı 17 milyon Pound'tan 31 milyona çıkmıştı. (Smith, 1988: 558) Döneminde Hindistan büyük oranda şirketin egemenliğine girse de yapılan mücadeleler pahalıya mal olmuştu. Masrafların önemli bir kısmı ordulardan kaynaklanıyordu. 1763'te 18 bin maaşlı askerinin görev yaptığı ordular 1805'te 154 bin askere ödeme yapıyordu. (Robins, 2006: 143) Mysore Krallığından sonra Maratha konfederasyonu ile yapılan uzun savaşlar dönemi şirkete zarar ettirmişti. Şirket Hindistan'da yerel güçleri kontrolü altına almanın yanı sıra ticari faaliyetlerine de tüm hızıyla devam etmek zorundaydı. Ticaretten elde edilen gelirler ile ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılıyordu. Bu arada şirket bölgedeki konumunu iyi değerlendirerek Çin'le de ticaret yapmaya başlamıştı. Her geçen gün çok daha fazla Çin malı satın alınarak batıya gönderilmekteydi. Şirket ham maddeyi İngiltere'ye yolluyor ve işlenen birçok ürünü Hindistan'da dahil

birçok pazarda satışa sunuyordu. Lakin Çin'den mal alınmasına rağmen İngiliz ürünlerinin satışı yapılamıyordu. Çin'den en fazla çay satın alınıyordu. Çin'den mal alımının çokça yapılması lakin karşılığında satış yapılamaması şirket hesaplarını olumsuz etkiliyordu. Şirketin Fransızlar, Hollandalılar, İspanyollar gibi kolonilere sahip batılı ülkeler ile ticareti sınırlı miktardaydı. Şirket ham madde satışından ve işlenmiş ürünün tekrar kolonilere sevkinden para kazanmaktaydı. Sadece ham madde satışından gelen finansal kaynak ihtiyaçların karşılanmasına yetmediği gibi uzun süren savaşlar ve hazır tutulan ordular büyük masraflara sebep olmaktaydı. Daha fazla kazanç elde etmek isteyen şirket yetkilileri yeni bir fikir bulmuşlardı. Satışı yasak olmasına rağmen Çinlilere afyon satılacaktı. Böylece Maratha konfederasyonu ile yapılan pahalı savaşın masraflarının çıkarılması amaçlanıyordu. Macao üzerinden Çin'e kaçak yollardan afyon gönderilmeye başlandı. Çin devletinin afyon ticaretini yasaklamasına rağmen Çinli halka çok yüksek fiyattan afyon ulaştırılmaya başlanmıştı. Afyon bağımlıları için ise ödenecek miktarın önemi yoktu. (William, 2011: 65) 1800'de 100 tondan fazla afyon Çin'e sokulurken yıllar içinde bu rakam giderek arttı. (Robins, 2006: 152) Çin devletinin rızası dışında yapılan bu ticaret gelecekte İngilizler ile Çinlilerin Afyon savaşları adı verilen iki savaş yapmalarına sebep olmuştu.

Şirket yetkilileri Vali Wellesley'den sonra göreve atanacak genel valinin askeri seferleri ile kendilerine devamlı olarak para kaybettiren bir kişi olmasını istemiyordu. Mysore ve Maratha ile yapılan savaşlarda olduğu gibi her bir askeri sefer şirkete zarar ettiriyordu. Kendilerini savaşa sokacak değil kazanç sağlayacak bir vali aranıyordu. Lord Minto bu tarife uyan bir kişiydi. Göreve gelir gelmez yaptığı icraatlar ile şirketin zararını azalttı. Şirketi daha fazla işlevsel hale getirdi ve borçların rahatlıkla döndürülebilmesini sağladı. Lakin 1808 yılına gelindiğinde Vali Lord Minto Hint okyanusunda ki adaları ele geçirme planları yapmaya başladı. Bu adalardan bazıları Avrupalı diğer ülkeler tarafından da kullanılmaktaydı. İngilizler Macao, Goa, Batavia ve Jakarta'yı alma planı yaptı. (Elliot, 1880: 52-53) Bu adaların kontrolünün ticari faydalarının yanı sıra stratejik önemi de vardı. İngilizler bölgede varlık göstermeye çalışan diğer Avrupalıları istemiyorlardı. Avrupalıların bölgedeki varlığını öğrenecek Maratha ve Mysore gibi Hintli halklar onlardan destek alabilir ve muhtemel bir savaşa kapı aralanabilirdi. İngilizlerin despot yönetiminden kurtulmak isteyen Hintlilerin Avrupalılar ile temas edemeyeceği bir coğrafi alan istenmekteydi. Ayrıca İngiliz gemilerinin güvenliği de bu şekilde sağlanabilirdi. Bunu gerçekleştirmek zordu zira adaların işgali ile ülkeler birbirine düşman olabilirdi. Macao adası Portekizlilerindi. 1809'da adayı almak isteyen İngilizler Çinlilerin buna sıcak bakmayacağını düşünerek vazgeçmişti. Aynı şekilde Portekizlilere ait Goa'yı almakta Portekizliler ile ilişkileri baltalayabilirdi. Batavia ise Hollandalıların Doğu Indies olarak adlandırdıkları adaların başkentiydi. Nihayet vali Minto 1811'de Batavia'yı almak için harekete geçti. Kuşatma gerçekleştirildi lakin şirketin yönetim kurulu üyeleri Minto'nun bu hareketine karşı olumlu veya olumsuz bir fikir vermediler. Bu onların gönülsüzlüğünün işaretiydi. Bu sefer adalardaki Hollanda yerleşkelerinin tahrip edilmesinden başka bir işe yaramadı. Lord Minto'nun göreve gelmesi parlamentoda ki siyasi dengeler

sebebi ile olmuştu. Kısa süren Whig partisinin iktidarında göreve gelmişti. Siyasi dengeler değişince Londra onu geri çağırdı. Hindistan'daki hizmetlerinden dolayı kont unvanı verildi. Hindistan'dan ana vatanı İngiltere'ye dönerken vefat etti. 1813 yılında İngiliz parlamentosunun Doğu Hindistan şirketinin görev süresini yenilemesi gerekiyordu. Parlamento şirketin Hindistan'da ticari faaliyetini uzatma kararı olsa da Çin ile ticarete tek tekel olmasına son verdi. Şirket hala Hindistan ticaretinde tekel konumundaydı. Parlamento 1833 yılında onun bu tekel unvanını da elinden almıştı. Parlamento şirketin tekel olmadan serbest ticaret düzeni içinde ayakları üstünde durmasını istiyordu. (William, 2011: 70-74)

SONUÇ

Mysore ve Maratha tehdidini ortadan kaldıran İngiliz Doğu Hindistan Şirketi 19. yüzyılın başlarında artık yarı devlet yarı özel bir işletme haline gelmişti. Şirket resmen Hindistan'ı İngiliz devleti adına yönetmekteydi. Kendine ait özel bir ordusu, yabancı devletler ile ilişkileri, vergi ve adalet sistemi mevcuttu. 1763'de Bengal'de kontrolü ele almış ve kendi vergi sistemini uygulamaya koymuştu. Halkın aşırı sömürülmesi ve milyonlarca insanın öldüğü kıtlıklar sonrasında İngiliz parlamentosu şirkete müdahale etmek zorunda kalmıştı. Ancak 1784 yılında reforma tabi tutulabilen şirket devlet kontrolü altına girmişti. Denetim kurulu şirketi denetlerken valiler ise Hindistan'ın yönetimini yürüttü. Parlamento şirkete 1786'da vali olarak Cornwallis'i atamıştı. Etkili bir vali olan Cornwallis birçok yeni reformu hayata geçirmişti. 1798'de vali olarak göreve atanan Richard Wellesley döneminde ise yardımcı müttefik sistemi sayesinde birçok yerel Hintli güç İngilizlere boyun eğmişti. Onun döneminde Mysore krallığı ve Maratha Konfederasyonu ile yapılan savaşlardan zaferle çıkmıştı. Bengal'den sonra Mysore ve Maratha gibi güçlü krallıkların İngiliz egemenliğine geçmesi şirketin devletleşme yolundaki en önemli adımlarından birisiydi. Şirket 1805 yılına gelindiğinde Hindistan'da ki en önemli güce dönüşmüştü. Vali Minto döneminde ise Mysore ve Maratha savaşlarının sebep olduğu borçların ödenebileceği bir yeni döneme girilmişti.

Bu çalışma İngiliz Doğu Hindistan Şirketinin Hindistan'daki iki önemli güç olan Mysore Krallığı ve Maratha Konfederasyonu ile olan mücadelelerini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Elde edilen bilgiler ışığında İngilizlerin Hindistan'ta en büyük korkusunun Hintli kral ve prensliklerin kendilerine karşı ittifaka girme ihtimali olduğu anlaşılmıştır. Yerel Hintli güçlerin aralarındaki problemlerden dolayı bunu gerçekleştirmesinin güç olduğunu görmekle birlikte Fransızlar gibi batılı bir gücün bu toplulukları kendilerine karşı bir araya getirebileceklerine inandıkları görülmektedir. Fransız tehdidini önemli bulan İngilizler bu amaçla ilk olarak onlarla iş birliği yapan Mysore Krallığı sonrasında ise Maratha konfederasyonu tehdidini ortadan kaldırmıştır. Mysore Kralı Tipu Sultan'ın ise Hintli yerel güçleri İngilizlere karşı bir araya getirme gayretinin başarısızlıkla sonuçlandığı görülmektedir. Maratha Konfederasyonunun ise birbirleri ile ittifaka gidemeyecek kadar düşman olmuş liderlerce yönetildiği belirlenmiştir. Daulat Rao'nun İngilizlerle savaşırken Holkar'ın seyirci kalması aslında kendi sonunu göremeyecek kadar kötü bir lider olduğunun işaretidir. Aslında Hintli yerel güçlerin askerlerinin

sayılarına güvendikleri anlaşılmaktadır. Tipu Sultanın binlerce kişilik ordusu, Tipu'nun hapsettiği Wagh'ın 40 bin kişilik ordusu ve son olarak Daulat Rao'nun 100 bin kişilik ordusunun İngilizlerin çok daha az kuvveti karşısında başarı göstermesi beklenmiştir. Askerlerinin sayısına güvenen bu liderlerin İngilizlerin gücünü tam olarak kavrayamadıkları, silah ve toplarının etkisini küçümsedikleri görülmektedir. Kendi ordularına güvenen bu insanların bir araya gelerek ittifak kurmamaları sayesinde İngilizler onları savaş meydanlarında bozguna uğratmışlardır.

İngiliz Doğu Hindistan şirketinin en önemli üstünlüğünden birisi de sahip olduğu genel valilerdir. İngiliz parlamentosunun 1784 yılında şirketi reforma tabi tutması ve genel vali ataması şirketin Hindistan yönetimi için hazır hale gelmesini sağlamıştır. Böylece dünya tarihinde ilk defa bir şirket Hindistan gibi bir coğrafya da idareci konumuna yükselmiştir. Gerek Mysore'la mücadele eden Vali Hastings gerekse Wellesley'in bu mücadeleler için isabetli isimler olması İngilizlerin Hindistan'da ki en akıllı askeri ve siyasi manevrası olmuştur. İngilizler özel bir teşebbüs olan şirketleri ile Hindistan'dan inanılmaz kazançlar sağlamanın yanı sıra bu ülke de egemen güç konumuna gelecek kadar akıllı bir yol haritası izlemişlerdir. Onların başarısı kadar Hindistan coğrafyasının parçalı yapısı da önemli bir etkidir. Fransızların da İngilizler karşısında yenilmeleri ile birlikte bu doğunu zengin ülkesi yüzyıllar boyunca İngiliz hakimiyeti altında kalmıştır.

KAYNAKÇA

Ali, S. B. (1999). "The French and the Third Mysore War: Testimony of the Mauritius Records", *Confronting Colonialism: Resistance and Modernization under Haidar Ali & Tipu Sultan*, ed. Irfan Habib Delhi: Tulika.

Beatson, Lieutenant Colonel A. (1800). *A View of the Origin and the Conduct of the War with Tippoo Sultaun; Comprising a Narrative of the Operations of the Army under the Command of Lieutenant-General George Harris and of the Siege of Seringapatam*, London: W. Bulmer & Co.

Bennell, A. S. (1952). "Wellesley's Settlement of Mysore, 1799," *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* no.3/4: 124-132.

Berenstein, V. (1998). *India and the Mughal Dynasty*. New York: Harry N. Abrams Inc.

Bowen, H. V. (2008). *The Business of Empire: The East India Company and Imperial Britain, 1756-1833*. Cambridge: Cambridge University Press.

Butler, I. (1973). *The Eldest Brother: The Marquess Wellesley and 1760-1842*. London: Hodder and Stoughton.

Callahan, R. (1972). *The East India Company and Army Reform 1783-1798*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

- Cooper, R. G. S. (2003). *The Anglo-Maratha Campaigns and the Contest for India: The Struggle for Control of South Asian Military Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cooper, R. G. S. (1989). "Wellington and the Marathas in 1803", *The International History Review*, Vol 11, no. 1: 31-38.
- Cotton, H. (1911). *Indian and Home Memories*, London: Adelphi Terrace.
- Dirom, Major A. (1793). *A Narrative of the Campaign in India Which Terminated the War with Tippoo Sultan in 1792 with Maps and Plans Illustrative of the Subject, and a view of Seringapatm*, London.
- Duff, J. G. (1986). *History of the Mahrattas Vol. III*, Jaipur, India: Aavishkar Publishers.
- Elliot, G. (1880). *The First Earl of Minto, Lord Minto in India: The Life and Letters of Gilbert Elliot, First Earl of Minto from 1807 to 1814 while Governor General of India*, ed. The Countess of Minto. London: Longmans, Green, and Co.
- Forrest, D. (1970). *The Tiger of Mysore: The Life and Death of Tipu Sultan*. London: Chatto & Windus.
- Governor-General in Council (1804) Governor-General in Council to Secret Committee of the East India Company, Wellesley, vol. IV. 133.
- Gordon, S. (1993). *The New Cambridge History of India Part II Volume 4: The Marathas 1600- 1818*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hopkirk, P. (1994). *The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia*. New York: Kodansha International.
- Kantak, M. R. (1993). *The First Anglo-Maratha War: A Military Study of Major Battles 1774-1783*. Bombay: Popular Prakashan.
- Kasturi N. (1999). "Tipu Sultan's Projected Confederacy Against the British, 1790" *Confronting Colonialism: Resistance and Modernization under Haidar Ali & Tipu Sultan*, ed. Irfan Habib Delhi: Tulika.
- Kaye, J. W. (1870). *History of the Sepoy War*. Vol. I. London: W.H. Allen.
- Keith, A. B. (1969). *A Constitutional History of India 1600-1935*. New York: Barnes & Noble Incorporated.
- Kunju, A.P. I. (1999). "Relations Between Travancore and Mysore in the Eighteenth Century", *Confronting Colonialism: Resistance and Modernization under Haidar Ali & Tipu Sultan*, ed. Irfan Habib Delhi: Tulika.

Majumdar, R. C. (1957). *The Sepoy Mutiny and the Revolt of 1857*. Calcutta: Firma K. L. Mukhopadhyay.

Military Statements (1803) British Library, Oriental and India Office Collection, India office Records, L/ML/8/13; L/ML/8/76.

Mill, James (1826). *History of British India*. 6 volume. London: Baldwin, Cradock, and Joy.

Moon, Sir P. (1989). *The British Conquest and Domination of India*. London: Duckworth.

Munro, T. (1796). *Munro to Father, 30 September 1796, The Life of Maj. Gen. Sir Thomas Munro*, ed. Rev. G. R. Gleig, 3 vols. London, 1830.

Severn, J. (2007). *Architects of Empire: the Duke of Wellington and His Brothers*. Norman: University of Oklahoma.

Smith, V. A. (1988). *The Oxford History of India* 4th edition. Delhi: Oxford University Press.

Prakash, O. (1998). *The New Cambridge History of India Vol. II.5, European Commercial Enterprise in Pre-Colonial India*. Cambridge: Cambridge University Press.

Prasad, I. (1973). *India in the Eighteenth Century*. Allahabad: Chugh Publications.

Roberts, P. E. (1961). *India Under Wellesley*. Gorakhpur, India: Vishwavidyalaya Prakashan.

Robins, N. (2006). *The Corporation that Changed the World: How the East India Company Shape the Modern Multinational*. London: Pluto Press.

Schama, S. (1992). *Patriots and Liberators: Revolution in the Netherlands 1780-1813*. New York: Vintage Books.

Thornton E. (1843). *History of British Empire in India*. 3 Vol. London: Allen.

Williams, M. (2011) "Imperial Venture: The Evolution of the British East India Company, 1763-1813", *Master Thesis*, The Florida State University.